

veške družbe in v tem času moramo kot vzgojitelji z instinktivnim čutom slediti toku življenja naših delovnih množic, kamor edino spadamo. Kamor koli drugam usmerjamo svoj

čolnček, bo postal anahronizem in nebodiga- treba, ker bo zašel v okolico, ki zanj ni primerna, saj mu ne more dati potrebne gonilne sile, ki je bistvo življenja.ec.

Stvarnost narekuje nove naloge

V odgovoru, ki je izšel pod gornjim naslovom v številki 17, »Učiteljskega tovariša« na naša pojasnila v 15. številki »Učiteljskega tovariša«, navaja tovariš Martin Mencej dva konkretna vzroka za svoje oddojeno stališče glede presoje dogodkov na letošnji glavni skupščini v Banja Luki, in sicer:

1. se opira na avtorja M. J., ki piše v svoji brošuri »Za stališče jedinstvo«, Beograd 1939: »Odklonitev kandidata tretje grupe na listi prve grupe je bila izvršena po nalogu, ki je prišel od iste strani, od katere je organiziran »Novi učiteljski pokret«. Ko ni uspelo razbitje enotnosti učiteljskih vrst z organiziranjem »Novega učiteljskega pokreta«, se je začel ta posel z napadom na našo grupo«. Ta trditve je docela neosnovana in neresnična. Na kandidacijski odbor ni nihče vplival, niti ni to poizkušal in kandidacijski odbor od nikoder ni dobil nobenih navodil in nobenega naloga. Kandidacijski odbor je vršil svoje delo pri sestavi liste popolnoma svobodno. Ker je neresnična trditev avtorja M. J. »Za stališče jedinstvo«, so brez podlage tudi vsi zaključki, ki iz nje izvirajo.

2. Da je glavni odbor JUU v svojem komuniqueju, izdanem po seji, ki se je vršila ta-

koj po zaključeni glavni skupščini, navedel, zakaj se ni ustrečno željam hrvatske delegacije, in sicer: »... da je neki gotov dogodek na sekcijijski skupščini v Zagrebu — mimo katerega ne more iti — kljub najboljši volji že vnaprej odvzel možnost za tako rešitev.« Vzroke, zaradi katerih kandidacijski odbor ni uvaževal želje hrvatske delegacije, smo navedli v svojih dosedanjih pojasnilih, zato jih ne ponavljamo. In ti vzroki so odločali. Če je glavni odbor, ki pri sestavi kandidatske liste ni sodeloval, navedel še en vzrok, je s tem le še jasneje potrjeno, da je bila nemogoča rešitev kot jo je predlagal kandidacijski odbor zastopnik hrvatske delegacije.

K mnenju tov. Menceja, kaj naj bi stala slovenska delegacija:

Dejstvo je, da se slovenska delegacija niti pred sestankom niti na sestanku ni razgovarjala o kaki enotni listi, marveč zgolj o oficielni listi in njeni ureditvi z ozirom na odstop tov. Kranjčevića. Zahteva po enotni listi sploh ni bila nikdar postavljena in je zaradi tega bilo tudi nemogoče, da bi se slovenska delegacija za tako listo opredelila.

Ostali del članka je pojasnjen že v naših prejšnjih pojasnilih.

Naš narodno-obrambni problem

»Naša meja... meja goril« moramo vzklizniti, ko prebiramo koledar obrambne Družbe svetega Cirila in Metoda v Ljubljani za leto 1940. Tesno med seboj povezani članki znanih piscev o našem narodno-obrambnem problemu pričajo o resnem in načrtnem delu naše največje narodno-obrambne organizacije, ki ne le samo z besedo, temveč tudi gmotno dela na tem, da bi bila naša meja in ostali narodnostno ogroženi kraji trdni in dobro varovani. Ne bo torej odveč, ako zberemo za našo učiteljsko, ki pri tem delu sama pridno aktivno sodeluje, iz vseh člankov v koledarju glavne misli z namenom naš narodno-obrambni problem osvetliti z vseh strani.

Ob naši severni meji ni večjih skupnih naselbin, le posamezne kmečke domačije so raztresene po pobočjih in rebrih, a še to so nizke lesene hišice revnih bajtarjev in viničarjev. Gorski kmet je navezan sam nase, ne pozna sožitja, živi le samemu sebi in svoji kmečki grudi. Živi v od sveta zapuščenem zakotju, do katerega se prrijemo le po gorskih kolovozih. Borba z zemljo in za obstanek mu ne dovoli počitka... Zemlja je slaba, težko rodi in lonci so večkrat prazni ko polni... Živi skoraj pozabljen, kajti kdo ga pozna in kdo ve, kako živi?

Le v tem pogledu je enakopraven z drugimi državljani, dočim je gospodarsko, socialno, prosvetno in kulturno na najnižji stopnji. Svoje zemlje ima malo, v največ primerih je gospodarsko odvisen od tujih dvlastnikov, ki imajo v svoji posesti najlepšo zemljo in vinograde (v Slovenskih goricah 108.675 ha, t. j. 11 % najlepše zemlje, itd., itd.). Kupovanje slovenske zemlje ob meji se vrši iz gospodarskih razlogov, podprtih z zavestnim in preračunanim prodiranjem na jug.

Naši kmetje in viničarji so na takšnih posestvih od svojih delodajalcev moralno in materialno popolnoma odvisni. Zato se jim ni čuditi, da gledajo ali celo uhajajo preko meje, kjer prodajo svoje najboljše moči tujini in kjer se navzamejo tujega duha do svojega rodu in domovine.

Nič manj ugodne življenjske razmere niso na Kočevskem. Kočevski Slovenci so gospodarsko odvisni od tujerodcev, ki so lastniki skoraj vseh hiš, od posestev in vse zemlje pa pripada njim preko 88 % celokupne vrednosti. Slovenci služijo pri njih kot sezonski delavci. Industrija v Kočevju ni v slovenskih rokah, tudi kočevski rudnik nič več ne daje dela in kruha tolikim slovenskim rudarjem kakor v povojnih letih. Zato vlada med Slovenci velika revščina.

Najvidnejše se odražajo vse razmere v vprašanju šolstva, kjer se je na škodo našega naroda, njegove odporne sile in zavesti mnogo, premnogo zamudilo. Nekaj primerov, ki jih bomo našli, nam bo dokazalo resničnost tega dejstva.

V zakotju ob Rablu nad Marenbergom, kamor ne zaide nobena tuja duša, ako nima opravka, je enorazredna šola pod tujo streho nizke lesene hišice. V prostoru 7,70 × 5,70 m uči učitelj 47 otrok, ki sede v trhljih klopih. Sobica za učitelja (2,70 × 3,70 m) je bila zamnana kot naravno stanovanje, radi katerega so vzgojitelji črtali stanarino. Na ta način so mu posredno zaračunali za to malo sobico nad svinjskimi hlevi 150 din mesečno, kolikor znaša celoletna najemnina za šolske prostore.

Pred državno razmejitevjo se je v tem šolskem okolišu poučevalo v nemškem jeziku. Šolska kronika beleži, da so naši otroci iz severnih predelov občine Sv. Lovrenca še do leta 1926. pohajali v nemško šolo pri Sv. Lovrencu. Šele 18. januarja 1926. so otvorili novo enorazrednico nad Sv. Tremi kralji kot podružnico marenberške šole. Radi učiteljskih premiščenj pa se pouk ni redno vršil. Tako beležijo, da je bilo od 15. oktobra 1933. do 4. junija 1934. komaj 35 dni pouka. Na prošnjo učitelja Vilibalda Kolarja je prisločila šola na pomoč CMD z znatnim številom knjig, zvezkov in šolskih potrebščin ter znatnim zneskom za opremo učiteljevega stanovanja. Na pobudo imenovanega učitelja so marca meseca 1936. ustanovili okoliščani v kraju svojo podružnico CMD. Družba CM se je končno od-

ločila za graditev nove šole — enorazrednice pri Sv. Treh kraljih in tako dokazala vsekakor, kako se zaveda svoje vzvišene naloge v teh težkih časih.

V Lokavcu v Slovenskih goricah se je do leta 1850. poučevalo slovenski. Leta 1887. se je sezidala nova šola s podporo društva »Deutscher Schulverein«. Učitelji in člani šolskega odbora so se morali zato obvezati, da bodo vzgajali mladino v nemškem duhu. Na tej šoli se je poučevalo do leta 1923., torej še dolgo po osvoboditvi — v nemškem jeziku! Posledice? Dogaja se in značilno je, da si člani slovenskih družin s slovenskim običajnim jezikom dopisujejo nemški, ker drugače ne znajo pisati... Danes je tu petrazredna ljudska šola z državnim učnim jezikom. V njenem okolišu ima le 30 družin ali 14 % naročen kak časopis ali knjigo... Zelarji in viničarji so najbednejši ljudje v kraju in morajo pač iti za kruhom s tistim, ki jim ga da...

Na Kočevskem igrajo poleg slabih in pretesnih šol z majhnimi učilnicami, brez telovadnic, učil in vrtov in nezdavnimi stanovanji za učiteljsko, veliko vlogo narodnostno mešani razredi. V takih razredih se vidno odražajo socialne razlike med dobro preskrbljenimi otroki nemških staršev in slabo hranjenimi otroki slovenskih staršev, ki često nimajo niti zasluzka, da bi mogli svoje otroke pošiljati v šolo primerno oblečene in nahranjene ter preskrbljene z najnujnejšimi knjigami in šolskimi potrebščinami. Pouk v takih razredih je zelo težak in v tako nezaželenih oblikah, kakor nikjer drugod v Sloveniji. Kriva je beda in zopet beda obubožanega in brezposelnega slovenskega življa, tako ugotavlja pisec članka.

Tudi v okraju Maribor-levi breg, ki je izrazito obmejen in ki je izpostavljen najhujšemu pritisku s severa, najdemo v šolstvu zelo nezdave razmere kot posledica konservativnega mnenja merodajnih oblasti, da šolstvo ne potrebuje večjega razmaha, da že itak preveč stane in da to, kar je, itak zadostuje kmečkemu prebivalstvu. V okraju je 29 šol s 189 oddelki, manjka torej 60 učilnic. V 20 letih je bila v tem okraju zgrajena le 1 (ena) nova šola in še to je postavila Družba sv. Cirila in Metoda l. 1936. V tem času se tudi stanje šolskih poslopij ni mnogo spremenilo, število učencev pa je raslo. Pisec članka ugotavlja, da na meji ni vseeno, ali je pouk skrčen ali ne, če je v sobi 40 učencev ali 70, če poslopije ustreza zdravstvenim predpisom ali ne!

Stanje naših obmejnih šol je tako, da ustreza samo ena šola ob državni meji vsem predpisom, večina pa naravnost kriči po pomoči. Učitelji si morajo iskati stanovanja skoro povsod pri sosednih kmetih, šole so povsod potrebne temeljite adaptacije ali pa bi bilo treba sezidati nove. Najvažnejši šolski obmejni problem je, kako razširiti šolska poslopja! Potrebe občin so tako velike, da le prečesto stopi šolstvo in prosveta v ozadje.

Pisec članka obravnava nadalje vprašanje, kako naj bi bila urejena vsaka šola v obmejnem pasu, da bi ustrezala vsem zahtevam in potrebam. Glavni pogoj je zadostno število učilnic, delavnica za ročno delo, prostor za šolsko kuhinjo, čitalnica za učence, pisarna za šolskega upravitelja, soba za učila in knjižnico, kopalnica, igrišče, vrt, telovadnica, stanovanje za učitelja, itd., itd.

Grozotna slika gospodarskih, kulturnih in prosvetnih razmer našega mejjaša so le posledice naše slabe gospodarske politike, ki bi morala imeti zanj posebne olajševalne ugodnosti, saj je mejaš straža na meji. Najbolje bomo podprli moralno in materialno odporno silo našega življa na mejah, če ga bomo gospodarsko in socialno kar najbolj podprli. Nujno je, da odslej posvečajo odgovorni krogi in vsa javnost največjo pozornost izboljšanju socialnega in gospodarskega položaja na naših mejah, nas uče glasniki narodnega delavstva.

Na žalost merodajni krogi naš narodno-obrambni problem zanemarjajo in ga prepu-

šajo vodstvu privatne iniciative; slovenskemu učiteljsstvu in Družbi sv. Cirila in Metoda.

Delo Družbe sv. Cirila in Metoda je med narodom že toliko znano, da ga ni treba podrobno navajati. Njene vsakoletne skupščine so bilance njenega dela med narodom v najširšem pogledu. Za slovensko šolstvo, prosveto in razne kulturne namene je izdala v letu 1938. din 113.489,50, podpore šolam za knjige, molitvenike, katekizme, učila, šolske odre, božične in narodno-obrambne namene pa 206 tisoč 836 dinarjev 10 par, skupaj nad 320.000 dinarjev. Posebej je izdala znesek za gradnjo novega šolskega poslopja pri Sv. Treh kraljih, kar smatra Družba za eno najvažnejših dejanj v letošnjem letu. Letos je družba sprejela sklep, da zgradi šolo v Prekmurju.

Poleg tega je družba izdala lansko leto »Kočevski zbornik«, obširno znanstveno knjigo, ki obsega 10 razprav. Zbornik služi za dobro spoznavanje kočevskih prilik. V tekočem letu je važna ustanovitev »Narodne kreditne zadruge z omejenim jamstvom« v Celju, v kateri so se CMD in sokolske župe v dravski banovini zedinile za sodelovanje na narodno-obrambnem polju, ker je za en del narodno-obrambne dela potreben kapital in neki instrument, ki bo vodil račun o posestnem stanju na naših mejah.

Ne navajamo podatkov Družbe sv. Cirila in Metoda z namenom, da bi tej važni narodno-obrambni organizaciji, ki je letos polagala že petdeseti svoje račune, peli slavospeve, temveč le iz razloga, da pokažemo, kolika moč leži v privatni iniciativi, ako se dela spoznamo in sistematično oziroma koliko večji uspeh bi imela ta privatna iniciativa, ako bi bila znatno podprta od merodajnih oblasti in celokupne javnosti.

Drugi faktor, ki zasleduje že po svojem poklicu življenje naroda, je učiteljsvo. Slovensko učiteljsvo, včlanjeno v JUU — sekciji za dravsko banovino v Ljubljani — razpravlja na vseh svojih zborovanjih in skupščinah o vseh problemih naše meje in narodnostno ogroženih krajih, ter se zaveda, da le-že vzroki narodne mlakosti ob meji, v slabih gospodarskih in socialnih prilikah. Zato preiskuje šole, gospodarska vprašanja in otrokovo okolico, da bi bolje prodrl v globino duše tistih ljudi, ki so moralne pomoči najbolj potrebni. Učiteljsvo stalno zahteva v svojih resolucijah, da se postavijo na mejo popolne šole, ker edino sredstvo proti raznarodovanju naših mejašev je sistematična nacionalna vzgoja mladine v šoli in praktična gospodarska pomoč.

Hvalevredno je omeniti delo odseka učiteljc, ki je začel lansko leto z zimsko pomočjo, s katero je ogrel marsikatero revno sobico in telesce ter nasitil sto in sto lačnih želodčkov. Z geslom »Otrok za otroka« so započele akcije, po kateri bodo zvezale mejo s središči ter pomagale mejašem vsaj v času, ko so naše pomoči najbolj potrebni.

»Delo človeka dostojen zaslužek in vsakdanji kruh so tvorci zadovoljstva, viri ljubezni do domače grude ter predpogoj kulturnemu napredku in narodni zavesti!« kliče pisec nekga članka. Delajmo torej vsi poklicani za gospodarski, kulturni in socialni napredek naroda ter bodimo čuječi in odporni, kajti tako nam pravi tujec:

»Ako se v kakem narodu ne pojavlja več niti obrambna reakcija, je zrel, da postane narod sužnjem.«

Zato pa: Meja kliče nas vse!

Vir.

Vsak učitelj(ica)

je lahko član

Učiteljske tiskarne!

BLEŠČEČI ODSEVI

Šola je stala na spodnjem obronku Boriča in kazala prenovljeno lice ravno na vaško kolovozno pot. V breg in navzdol so čepeli ob kolovozu kmetske hiše in se stiskale nizko k tlom in med drevje. V ozadju so bile gore in prostrani smrekovi gozdovi. Glavna cesta je vodila daleč vstran od vasi in do mesta ter valujočega življenja je bilo četrtno hoda.

Mitja Grom je spustil otroke iz šole in obsedel v svoji sobi. Bil je truden. Vedno enako mu je potekalo življenje. Vedno enako — kakor teče voda v železni cevi, ki nikdar ne prekipe, ne pohiti in se ne ustavi. Mitja je bil truden od prenakomernega koraka življenja.

Bil je mlad. V njem so gorele želje po visokih planinah, cvetočih poljih, po žuborečih tesnih in valovanju morja. Sanjaril je o drznih tekmah, ostrih borbah duha in telesne moči. Hotel je slave dobrega družabnika, drznega človeka, zmagovalca življenja.

Bil je zaprt med štiri stene svojega razreda in sobe, vkljenjen v neznatnost vasi, obsojen v umiranje malega življenja.

Vzel je časopis in čital. Besno ga je vrgel vstran. To daljše življenje, o katerem je čital in po katerem je hrepenel, ga je mučilo. »To so spomini,« je vpilo v njem, »a jaz hočem ustvarjati, soigranja, dela, da se bo poznala moja misel in moja dlan!« Želja po gradnji ga je žgala v prsih. »Delal bi, vseeno kaj, samo da mine ta strašna pesem nemirnih možgan, ki hočejo zajeti življenje!«

Čut dolžnosti je bil najmočnejši: »Delaj za šolo!« mu je veleval. Sedel je k mizi, brskal po knjigah, risal zemljevide, pripravljaj se za naslednji dan.

Prišel je večer. Mračno sobo je razsvetljevala petrolejka. Na steni so drhteli obrisi

človeka. Mitja je gledal lastno nemirno podobo.

Praznota v njem je bila vedno večja. Misli je: »Šel bi na vas. Toda kam, h komu? Povsod imajo svoje delo, povsod bom odveč. Svojeega življenja ne morem zlit z njihovim. Svojega nemira ne morem utešiti v njih stalnosti.«

Strmel je v mrak skozi okno. Samo veter je gibal veje smrek in golih bukev za vrtem. Vzel je gosli in zaigral. Pesem je bila jok. Je bila smeh skozi obup, žalostna odpoved.

Šel je v gozd skozi večer in temo, med vejami, ki so ga bile v obraz, pa jih ni čutil. Za cesto je skovikala sova. Njen zvok je slišal skozi daljave blodeče duše, kakor lepo pesem.

Šel je kakor bi dremal. Ni videl, ni slišal ničesar. Duša je bila pogreznjena v zasanjane daljave, ki so obstale.

To je bil njegov mir.

Doma se je začel ples zbičanih možgan. Kakor, da so vse pošasti planile vanj. Miru ni bilo vso noč. Možgan ni mogel ne spočiti in ne zaposliti. Prekipeli so življenje, v katerega je bil presajen.

Skozi mrakove begajočega spomina je pomislil na mater, na Tanjo... Žalosten nasmeh mu je zamrl v trpkem vzdrlitaju.

Nikogar ni mogel poklicati na pomoč. Bil je kakor mornar, ki na širokem morju sam v viharju plove k bregu.

—

Potem je prebolel. Kipečih misli, razkošnih sanj ni bilo več. Vse je zatrl z zavestjo, da to ni delež njegovega življenja. Spoznal je usodo in se podal vanjo.

Popoldneve je preživel na polju pri kmetih ali v gozdu pri ogljarjih. Ob nedeljah je šel k fari v cerkev, po maši je moževal z njimi po gostilnah.

Domov, v mesto, v svet ni hodil rad. Ko se je vrnil, je bilo vse zmešano v njegovi notranjosti. Ustaljeni red, ki ga je s trdo roko vanj zapisalo življenje, se je porušil. Pesmi kipečih dni so se vrstile, nemir se je naselil v njegovem srcu. Skozi okno so spet vzdrliteli zvoki njegovih gosli, a kmalu so utihnili. Neskladje resničnosti in lepih sanj je vzel zvokom ves čar.

Hodil je na vas. Govoril je o letini, o vremenu, živini in otrokih. Vedno bolj se je vezal z vasjo. Začutil se je njen del, zraslega z življenjem vsega, kar ga obdaja. Kmetje so mu nadomeščali znanje z domačih tal, ženice so bile prav tako dobre in prijazne kakor doma tete.

Živel je življenje vasi.

Samo včasih so pljusknili k njemu vali nekdanjih hrepenenj. Takrat je mislil s trpkostjo, v kateri ni bilo žalosti. Usoda njega — učitelja, je bila pravilna.

Opazoval je življenje, ki izteka. Tako bo njegovo izteklo, kakor puščavski studenec v pesek. Ne bo napajalo dolgih bregov z rodnim drevjem in zlatim žitom zasajenim. Malo življenje bo rodilo malo plodu.

Hrepenel je po velikih delih, po dejanjih, ki bodo daleč vidna in bodo dajala velike uspehe. Teh tu ni bilo. Hotel je široke družbe, razgibanih ljudi, v katerih sredini bo on gonilna sila. Premaknil bi narod iz dremavosti in ga nasitil z učenostjo.

Misel mu je omahovala. Tu je dan enak dnevu, delo skromno in nevidno, življenje teče v počasnih curkih.

A zavest je dajala prav usodi, ki ga je izbrala za skromnega zidarja ljudske učenosti. Tu se zidajo temelji ljudske prosvete, na teh kamnih bo stala stavba narodove moči. In vedel je dobro, da vsak dober dan v šoli, bolj-ša priprava, večji napor v razredu bogati ljudsko znanje, plemeniti njegovo dušo.

Opuščal je blesteče sanje in se oklenil resničnosti. Majhne vsakdanjosti, ki je v svojih učinkih velika.

Včasih mu je bilo žal, da ga je življenje namenilo za majhne stvari. On, ki je hotel biti velikan v delih, je težko prenašal pezo majhnega življenja.

V drugih dneh je v jasnem spoznanju zrl ogromnost narodove neobdelane umske moči in bil je ponosen na svoje delo. Zdel se je podoben mrvljivi, ki z množico drugih gradi veliko stavbo.

Šola pod Boričem je stala v planinah, ki se širijo do morja. V tej samotni delavnici se je širil in večal umski narodov zaklad. Mitja Grom je bil ponosen na to zapuščenost in osamljenost, smatral se je podobnega vojaku, ki v prvih vrstah vrši svojo službo.

Potekala so leta. Mehka lica so mu otrdnila v strogih potezah in besede so donele kakor zvok klavira.

Se je padla misel: Je-li vredno življenja vse to bedno iskanje ciljev in neznatno delo?

Odgovor je bil pravilen: Če se ljudje pehajo, da pridelajo živež, če nekateri vse življenje vbadajo šivanke, ali preštevajo denar, ali pisarjijo sklonjeni nad preperilnimi mizami, če so vsa dela samo neznaten člen ogromnega narodnega stroja, potem je oblikovanje uma in src poidevcev, ki sestavljajo to orjaško narodno telo, vredno življenja.

Ta misel mu je bila v uteho, kadar so omalovaževali njegovo delo in ga prezirno vrednotili.

Stal je na bregu priljubljenega Boriča in zrl v dolino. Sonce je zahajalo za vrhovi in pošiljalo blesteče žarke skozi vejevje golih dreves. Hladne jesenske sape so se igrale z odpadajočimi listi. Bil je miren.

Spoznal je ceno življenja.

Duje Budak.